

НУЖДАК Л. В.

Ужгородський національний університет

ПОРУШЕННЯ ПРАВОПИСНО-СТИЛІСТИЧНИХ НОРМ УКРАЇНСЬКОГО ФІРМОНІМІКОНУ ПОСТТОТАЛІТАРНОЇ ДОБИ

У статті подається аналіз українського фірмонімікону посттоталітарної доби. Певна увага приділяється дослідженню стилістичних порушень, які негативно впливають на розвиток українського ономастикону.

Ключові слова: ономастика, фірмонім, стилістика, еколінгвістика.

В статье представлен анализ украинского фирмонимикона посттоталитарной эпохи. Некоторое внимание посвящено исследованию стилистических нарушений, которые плохо влияют на развитие украинского ономастикона.

Ключевые слова: ономастика, фирмоним, стилистика, еколингвистика.

The article analyzes the Ukrainian firmonyms after the fall of the Soviet Republic. Special attention is given to the study of stylistic breaches. These mistakes are negative in Ukrainian proper names.

Key words: onomastyka, firmonym, ekolingvistica.

Мета. Враховуючи важливість проблеми нормативного функціонування українського фірмонімікону посттоталітарної доби, у даній статті здійснюється аналіз онімної лексики, яка не відповідає правописно-стилістичним нормам української літературної мови пострадянського періоду.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена глибинним та системним характером трансформації суспільної свідомості українців, яка позначається на темпах та масштабах видозмін в українському ономастині посттоталітарної доби. Високі темпи оновлення субсистеми української пропріальної лексики актуалізують проблему екології власної назви, розв'язання якої вимагає подальший розвиток українського ономастикону та української літературної мови загалом.

Естетика власної назви є невід'ємним елементом загальної еколінвальної картини українського ономастичного простору посттоталітарної доби. Недооціненість важливості проблеми естетичного стану українського ономастикону спричинилася до появи численних онімів різних розрядів, які за своєю структурою, джерельною базою або специфікою доонімійної семантики ніяк не пов'язані з традиціями українського назовництва. Пропаганда апробованих засад естетики української власної назви та самих

високоестетичних українських онімів має стати актуальним завданням українських мовознавців, зокрема лексикографів, стилістів, а також письменників та журналістів.

Аналіз українського ономастикону посттоталітарної доби показав, що його окремі субсистеми зазнають мовної ерозії, яку спричиняють не лише наслідки бездержавного статусу української мови та інерція спадщини радянської ідеології, а й новітні глобалізаційні впливи, непослідовність мовної політики незалежної України, а також ідеолого-маскультурна експансія сусідніх держав, яка провокує процеси, що явно переходять рамки мовних запозичень.

Паралельне функціонування у рамках єдиної загальнонаціональної онімійної системи власних назв, мотивованих як українськими національними ідеологемами, так і антиукраїнськими, витворює штучну, еkleктичну, нежиттєздатну пропріальну систему, існування якої сприяє посиленню відмінностей між окремими регіонами України (захід, центр, південь-схід) та перешкоджає витворенню єдиних загальнодержавних цінностей громадян України.

Об'єктом дослідження в даній статті обрано український фірмонімікон посттоталітарної доби.

Предмет дослідження – еколінгвальний стан української ергонімії кінці ХХ – початку ХХІ ст.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що проведено аналіз стану української пропріальної лексики, зокрема фірмонімії, пострадянського періоду.

Найвищу питому вагу складають чужомовні ергоніми, які найбільш поширені у східних та південних областях України, а також у АР Крим, де вони становлять приблизно 90 % від загальної кількості фірмонімів: 85 % у Донецькій області, 80 % у Дніпропетровській, 90 % в АР Крим та інших південних областях України. Наприклад: ТОВ “Миг” (Донецьк), туристична агенція “Семь морей” (Дніпропетровськ), туристичне агентство “Наш дом” (Дніпропетровськ), агентство “Сириус” (Донецьк), центр нерухомості “Наш дом” (Донецьк), ТОВ “Мультидом” (Ялта), ТОВ “Мир квартир” (Євпаторія), готель “Источник” (Феодосія), готель “Огонек” (Ялта), ПП “Єлена” (Одеса) та ін.

У Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській областях відсоток чужомовних фірмонімів найнижчий (близько 20 %), причому тут чужомовні оніми подані, як правило, англломовними або латинографічними назвами. Наприклад: туристична агенція “ANIL”

(Івано-Франківськ), ПП “*RKR*” (Тернопіль), ТОВ “*PAOLLA*” (Львів), дизайн-студія “*DNES*” (Івано-Франківськ), фірма “*GARBALINSKI UKRAÏNA*” (Львів), ПП “*UNICAR UKRAÏNA*” (Львів), ПП “*Geletio*” (Львів), ТОВ “*Paolla*” (Львів), ТОВ “*CARPATAIR UKRAINE*” (Львів), ТОВ “*BOBIJU*” (Львів), лінгвістичне агентство “*SVITLANA WARSHAWSKA*” (Львів).

Найвищий відсоток (близько 36 %) помилкових орфограм сучасних українських ергонімів, зокрема фірмонімів, зумовлений ігноруванням правил передачі засобами української мови чужомовних як апелятивних, так і онімних лексем, які послужили джерельною базою при творенні власних назв об'єднань людей. Наприклад: “Бєбіленд” (Ужгород) замість “Бейбіленд”, магазин “СіМоНа” (Ужгород) замість “Симона”, ресторан “Маврікій” (Ужгород) замість “Маврикій”, магазин “ПровіантЪ” замість “Провіант”, квітковий магазин “Цінія” (Ужгород) замість “Цинія”, фірма “Кіпріда” (Ужгород) замість “Киприда”, магазин “Скарлетт (Мукачево) замість “Скарлет”, готель “Ріальто” замість “Риалто” (Донецьк), готель “Діанна” (Борислав) замість “Діана” [ЖС 2007-8], МПП “Євробілдінг” (Мукачево) замість “Євробилдинг”, туристичне агентство “Ділайт” (Мукачево) замість “Дилайт”, кафе-бар “Кантіна” (Перечин) замість “Кантина”, ТОВ “Абріс” (Мукачево) замість “Абрис”, ТОВ “Рівал” (Ужгород) замість “Ривал”, СП “Мультифуд” (Ужгород) замість “Мультифуд”, МП “Ірінком” (Мукачево) замість “Іринком”, магазин “Каріна” (Іршава) замість “Карина” [БДЗ 2004], ТОВ “Вірджінія” (Мукачево) замість “Вірджинія”, ПП “Візір” (Ужгород) замість “Візир”, МП “Ерудіт” (Ужгород) замість “Ерудит”, МПП “Оазіс” (Берегово) замість “Оазис”, МПП “Маріна” (Мукачево) замість “Марина”, кафе “Сіцилія” (Тячів) замість “Сицилія”, СП “Концорціум” (Мукачево) замість “Консорциум”, ВКП “Інжинірінг” (Тячів) замість “Інжиниринг”, ТОВ “Унгар-Холдінг” (Ужгород) замість “Унгар-Холдинг” [ЗС 1997] та ін. Пор. ще: МКП “Компьютерсервіс” (Мукачево), мале учнівське підприємство “Дискетт-92” (Мукачево), кооператив “Компьютер” (Ужгород), МПП “Німец” (Мукачево), кооператив “Мастер і Маргарита” (Мукачево), промислово-комерційна фірма “Кассіопея” (Мукачево), МП “Фортуна-барокко” (Рахів), СП “Металл-трейдінг” (Мукачево), СП “Венеція-класік” (Мукачево), СП “Терра-траде” (Ужгород), “Авантт” (Рахів) [ЗС 1997], ТОВ “Мілленіум” (Хуст) [ЗС 2003].

Помилки при передачі на письмі подвоєння приголосних у чужомовних словах є типовими в сучасних українських ергонімах. Пор.: готельний комплекс “Улісс” замість “Уліс” (Одеса), готель “Плаццо” замість “Плацо” (Одеса), магазин “Матісс” (Мукачево) замість “Матис”, [ЖС 2007-8], ПП “Хепнінесс” замість “Хепінес” (Ужгород), ПП “Прокесс” замість “Прокес” (Ужгород), МПП “Вілард” замість “Вілард” (Ужгород) [ЗС 2000-1], ТОВ “РОСС ЛТД” (Тячів), СП “ТЕРРА-Граде” (Ужгород), ТОВ “Ассен” (Виноградів) замість “Асен”, ДП “Таллінн” (Ужгород) замість “Таллін” [ЗС 1997], магазин одягу “Скарлетт” (Мукачево) замість “Скарлет”, ТОВ “Велл” (Ужгород) замість “Вел”, магазин “Баккара” (Мукачево) замість “Бакара”, ТОВ “Маннол” (Ужгород) замість “Манол”, кафе-бар “Гарісс” (Ужгород) замість “Гаріс” [БДЗ 2004] тощо.

Помилкова передача латинської літери *h*, яка в мові-джерелі позначає фрикативний звук [h], також стає причиною появи ненормативних варіантів українських ергонімів на зразок салон “Хаус” замість “Гаус”, ресторан “Хельсінкі” замість “Гельсінкі”, корпорація “Хенкель-Україна” замість “Генкель-Україна”, нічний клуб “Бeverлі Хілз” замість “Бeverлі Гілз”, ресторан “Манхеттен” замість “Мангеттен” та ін.

Високою (близько 28 %) є питома вага ненормативних варіантів сучасних українських ергонімів, зумовлених ігноруванням визначального принципу українського правопису – використання української абетки на основі кириличного письма [3:3–4].

Дуже часто при передачі на письмі сучасних українських ергонімів посттоталітарної доби одночасно використовуються засоби кириличного та латинського алфавітів: ТОВ “АГА Україна” (Київ), ТОВ “Атмосос” (Харків), компанія “Капріуз” (Київ), МПП “TV-плюс” (Павлоград), ПП “GPS-Центр” (Дніпропетровськ), ТОВ “Секол-Україна” (Київ), ПП “Electro-Україна” (Севастополь), “PZU Україна” (Мукачево), магазин “Соланж” (Мукачево), ТОВ “AZ-Харків” (Харків), ТОВ “Asbis-Україна” (Донецьк), ТОВ “ACD-Експрес” (Харків), ТОВ “L-Мастер” (Київ), компанія “GSM-Шлюз” (Дніпропетровськ), ПП “SOS Комп’ютер” (Донецьк), ПП “IQ Центр” (Київ), ПП “Планета Z” (Київ), ТОВ “SAER Україна” (Київ), бюро перекладів “Eurologos-Харків” (Харків), ТОВ “Start-Поліграф” (Київ), бюро перекладів “Eurologos-Ванда” (Харків), ТОВ “Netplus-Україна” (Київ), ТОВ “STI Україна” (Київ), “Art-room Кукуруза” (Київ), міжнародний центр

барменів “Планета Z” (Київ), ТОВ “Saer Україн” (Київ) [ЖС 2007-8], інтернет-клуб “Ультра internet centr” (Ужгород), магазин будівельних матеріалів “Іпехбуд” (Ужгород), стоматологічний кабінет “Юмал-г” (Ужгород), кав’ярня “Едушго” (Мукачево), магазин дитячого одягу “Ваву стиль” (Мукачево) та інші.

При писемному відтворенні українських фірмонімів із погляду норм сучасного українського правопису хибним також є використання давніх кириличних літер **Ъ** або **Ѣ** (ять). Пор.: “Ваиъ Кіевъ” (Київ) [ЖС 2007-8]; ресторан “УнгварѢскій”, магазин “Провіантъ” (Ужгород); кафе “Трактиръ” (Мукачево); магазин “АНТИКВАРЪ”, кіоск “ЛЪПОТА” (Луганськ) [1:10] та ін.

Використання таких літер у власних назвах підприємств часто пояснюють бажанням підвищити рекламні можливості фірмоніма.

За нашими спостереженнями, приблизно 22 % хибних орфограм сучасних українських ергонімів, зокрема багатослівних, постали внаслідок неправильного вживання великої літери. Наприклад: *Академія Медичних Наук України, Академія Педагогічних Наук України, Будинок кіно Національної Спілки Кінематографістів України, Державна Судова Адміністрація України, Київський Інститут Бізнесу та Технологій, Київський Інститут Туризму, Економіки і Права, Партія Вільних селян і Підприємців України, Партія Духовного, Економічного і Соціального Прогресу, Рівненська Обласна Філармонія, Спілка Художників України, Торговельно-Промислова Палата України* та ін. Показово, що, наприклад, 25 власних назв партійних організацій, із 99 зареєстрованих в м. Ужгороді станом на 1.05.2010 р., містять помилки щодо вживання великої літери. Пор.: *Ужгородська міська організація Партії Реабілітації Тяжкохворих України, Ужгородська міська організація Всеукраїнської партії Миру і Єдності, Ужгородська міська організація політична партія “Християнсько-Народний Союз”, Ужгородська міська організація Політичної Партії “Молода Україна”, Ужгородський міський осередок Політичної Партії Малоого і Середнього Бізнесу України, Ужгородська міська організація Української Народної партії, Ужгородська міська партійна організація Народної Партії, Ужгородська міська організація Партії Зелених України, Ужгородська міська організація політичної партії Організації Українських Націоналістів, Ужгородський міський осередок Республіканської Християнської партії, Ужгородський міський осередок Української партії Справедливості, Ужгородська*

міська організація Єдиного Центру, Ужгородська міська організація Всеукраїнської політичної партії “Екологія та Соціальний Захист”, Ужгородська міська організація Соціально-Християнської партії, Ужгородська міська організація політичної партії Християнський Рух, Ужгородська міська організація політичної партії Україна Соборна, Ужгородська міська організація Політичної партії “Нова Країна”, Ужгородська міська організація Партії Свободи, Ужгородська міська організація політичної партії “Третя Сила”, Ужгородська міська організація Української Національної Асамблеї, Ужгородська міська організація політичної партії “Союз лівих Сил”, Ужгородська міська партійна організація політичної партії “Народна Воля”, Ужгородська міська організація Політичної партії “Фронт Змін”, Ужгородська міська організація політичної партії “Нова Політика”, Ужгородська міська організація Політичної Партії “Козацька Українська Партія”.

Як грубе порушення лексичних норм української мови можна розглядати численні випадки утворення сучасних українських ергонімів на базі чужомовної, неадаптованої лексики. Наприклад: СМП “Інтертраде” СПП “Інтермоторс”, ЗАТ “Трейдінг Корпорейшн”, СП “Інтернейшенл”, ТОВ “Компані-лімітед”, СПП “Сервіс-продакшен”, СП “Д’юті-Фрі трейдінг-Бориспіль”, СП “Нью-Вінд”, ПП “Єробілдінг”, ЗАТ “Логістік-Дістрібюшен”, ресторан “Парадайз” [ЖС 2007-8] та ін.

Власне, творення таких ненормативних ергонімів часто зводиться до транслітерації чужомовних лексем, при чому не враховується ні фонетична, ні морфологічна, ні лексична специфіка української мови. Питома вага таких ненормативних українських фірмонімів упродовж усього пострадянського періоду залишається стабільно високою, близько 6 % від загальної кількості помилкових варіантів українських ергонімів.

Некваліфіковані спроби залучити до джерельної бази неадаптовану чужомовну лексику породжують появу цілих варіантних рядів ненормативних ергонімів: Л. Масенко та К. Чуба у статті “Фірмоніми міста Києва” як приклад такого явища наводять різні власні назви однієї мережі кав’ярень: “Кофі пауз”, “Кофе пауз” і “Кава хаус” [2:213].

Як бачимо, глибинні трансформаційні процеси, що відбуваються в субсистемі української ергонімії посттоталітарної доби, стали причиною появи численних ненормативних варіантів власних назв

об'єднань людей. Найпоширенішими порушеннями норм української літературної мови є хибна адаптація чужомовних лексем, використання латинської графіки, помилкове вживання великої літери тощо.

Традиційна недостатня увага до онімійної лексики з боку мовознавців сприяла поширенню, часто навіть неартикульованих переконань про особливий нормативний статус пропріа. Однак пропріальна лексика є невід'ємною складовою частиною лексикону української мови, а тому вона не може перебувати ні поза нормами української літературної мови, ні претендувати на якісь особливі нормативні положення. Натомість серед значної частини мовців утвердилося хибне переконання, що норми української мови не поширюються на онімну лексику або ж їх імперативність не є такою однозначною. Як результат значний відсоток онімів різних розрядів (від 1 % українських ойконімів до 18 % українських ергонімів) не відповідає нормам української мови. Порушення норм української мови в сучасному ономастиконі має місце на всіх рівнях української мови – фонологічному, морфологічному, словотвірному, лексичному, а також при писемному їх відтворенню. Високий відсоток ненормативних варіантів українських онімів не лише розхитує норми української літературної мови, а й вкрай негативно позначається на екологічному стані українського ономастикону та української мови загалом.

Перспективи дослідження. Проведене дослідження дозволяє поглибити вивчення особливостей становлення українського фірмонімікону посттоталітарної доби. Необхідно враховувати екстра- та інтралінгвальні чинники, які впливають на розвиток української онімійної лексики.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Лесовець Н. М.* Ергонімія м. Луганська: структурно-семантичний і соціально-функціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. Наук : 10.02.01 “Українська мова” / Неля Миколаївна Лесовець ; Луганськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка – Луганськ, 2007. – 18 с. 2. *Масенко Л. Т.* Фірмоніми міста Києва / Лариса Терентіївна Масенко, Катерина Олександрівна Чуба // Наукові записки Тернопільськ. нац. пед. ун-ту. – 2007. – Серія : Мовознавство. – С. 210–221. 3. *Український правопис* / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови – стереотип. вид. – К. : Наук. думка, 2002. – 240 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. *ЖС 2007-8* – Жовті сторінки України 2007–2008. Щорічний всеукраїнський телефонний бізнес-довідник. – 2007. – Вип. 5. – 1182 с. 5. *БДЗ 2004* – Бізнес довідник Закарпаття 2004. – Ужгород : Борнео, 2004. – 162 с. 6. *ЗС 1997* – Золоті сторінки України. Ділове Закарпаття 1997. – Ужгород. – 367 с. 7. *ЗС 2003* – Золоті сторінки України. Ділове Закарпаття 2003. – Ужгород. – 242 с. 8. *ЗС 2000-1* – Золоті сторінки України. Ділове Закарпаття 2000–2001. – Ужгород. – 285 с.